

ملزومات جهاد در مکتب دفاعی امام خامنه ای

معصومه ستایش فرد^۱

چکیده

«جهاد» از مهم ترین آموزه های دین محسوب شده و در منابع دینی به عنوان واجب کفایی مطرح شده است. جهاد مورد نظر خداوند دارای ملزوماتی است که لازم است مورد توجه قرار گیرد. مقام معظم رهبری نیز در بیانات خود به ملزومات جهاد توصیه نموده اند. این مقاله با هدف ذکر ملزومات جهاد با روش نقلی -توصیفی انجام شده، که در نتیجه ملزومات جهاد از منظر مقام معظم رهبری عبارت است از بصیرت که به معنای بینایی، دانایی، بینایی دل، بینش، چشم عقل و چشم دل معنا کرده اند و همچنین عمل به هنگام یا همان (لحظه شناسی) هدفی است که در صورت نبود آن، سایر عناصر نتیجه نخواهد داد، اخلاص که باید نیت فرد در انجام عمل معنوی، خالص و برگزیده و محض برای خدای تعالی باشد، استقامت که به معنای ایستادگی، پایداری، ثبات و سکون و آرامش است و تکلیف مداری که به معنای اموری است که شخص از سوی شارع موظف به انجام آن است که به همه ی این موارد کاملاً در مقاله اشاره خواهد شد.

کلیدواژه ها: ملزومات، جهاد، رهبری، بصیرت، عمل به هنگام.

¹ طلبه سطح دو حوزه علمیه خواهران الزهرا، شهرستان خوی

معصومه ستایش فرد، نشانی پستی: ۵۸۱۸۶۳۵۱۹۷، طلبه سطح ۲، شماره تماس: ۰۹۱۴۹۶۳۵۲۵۰

مقدمه

در پرتو ظهور اسلام، الگوهای اجتماعی منحصر به فردی شکل گرفت که اگرچه در میان ملل و ادیان سابق کمابیش سوابقی از آن به چشم می خورد. اما در بستر فرهنگ و معارف اسلامی، این الگوها تبلور ویژه ای پیدا کرده و در مناسبات اجتماعی و پیش برد اهداف کلان جامعه اسلامی موثر بوده است. یکی از مهم ترین این الگوها را می توان (جهاد) دانست. با توجه به اینکه اسلام از ابتدا بسیاری از قالب های فکری و اجتماعی زمان خود را به مبارزه طلبید و برتری خود را به نمایش گذاشت. بدیهی است که از سوی دنیاپرستان آماج هجمه و اعتراض قرار بگیرد و از همان زمان تاکنون ناچار باشد برای ادامه حیات خود در عرصه های گوناگون اجتماعی و سیاسی به مبارزه با رقیبان بپردازد. این مبارزه نیازمند الگویی جامع و مؤثر است که از آن به جهاد تعبیر می شود. جهاد یعنی اینکه روحیه ایثار، تلاش مضاعف، مبارزه و مقاومت در مقابل دشمن در همه عرصه ها در یک ملت تبدیل به فرهنگ رایج شده، مورد اقبال عمومی قرار گیرد تمسک به فرهنگ جهادی از سوی جامعه اسلامی لازمه ادامه حیات اسلام در جامعه است و با توجه به تعداد پرشمار دشمنان انقلاب و اسلام نمی توان بدون استمداد از فرهنگ جهادی جامعه ای اسلامی با شاخص های انقلابی را سر پا نگه داشت.

حال که اهمیت بحث روشن گردید، سؤال این است که چگونه می توان ملزومات جهاد را شناخت و در جهت نیل به آن قدم برداشت؟ از آن رو که شناخت هر پدیدای مستلزم شناخت اهداف و عوارض آن است در خصوص جهاد نیز اگر بخواهیم آن را به خوبی شناخته و موجبات گسترش آن را در جامعه فراهم کنیم باید به اهداف و ملزومات مشروع آن توجه ویژه داشته باشیم و با شناخت اهداف، زمینه فراگیر شدن این فرهنگ غنی و مقاوم را در جامعه فراهم کنیم. در حقیقت، جهاد را باید عنصری چند بعدی دانست که اهداف اصیل فرهنگ اسلامی، مثل اخلاص و بصیرت را در خود جمع کرده است و نحوه کنش و تعامل بین این عناصر را به خوبی مدیریت می کند

مقام معظم رهبری مد ظله العالی جهاد تبیین را، جهاد روایت را راه انداختند؛ نگذاشتند و فرصت ندادند که روایت دشمن از حادثه غلبه پیدا کند؛ کاری کردند که روایت او

برافکار عمومی غلبه پیدا کند. شما اگر روایت نکنید، دشمن روایت می کند؛ شما اگر حادثه ی دفاع مقدس را روایت نکنید، دشمن روایت می کند، هر جور که دلش می خواهد؛ توجیه می کند، دروغ می گوید. این کاری است که ما انجام بدهیم؛ وظیفه ی جوانهای ما است¹.

پژوهشگر برای نوشتن مقاله ی پیش رو از منابع ذیل استفاده نموده است: آثاریکه در زمینه ی ملزومات جهاد ملاحظه شد عمدتاً به صورت کلی به جهاد پرداخته و از تبیین اهداف و دیگر مباحث آن خودداری ورزیده اند. برای نمونه حجت الاسلام سعید صلح میرزایی، کتاب جهاد تبیین در اندیشه ی حضرت آیت الله العظمی خامنه ای مد ظله العالی، انتشارات انقلاب اسلامی، 1400، در فصل دوم این کتاب به الزامات جهاد تبیین، به سیاستها و باید و نبایدها پرداخته شده است. حسین فیروز آبادی، کتاب از جهاد تا جهاد، انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی در سال 1390، در فصل اول این کتاب به تجربیات فرهنگ جهادی و شناخت موانع و ضرورت نقشه ی عملیاتی پرداخته شده است. محمد رضا حسینی جلالی، کتاب جهاد امام سجاد ع، ترجمه ی موسی دانش، بنیاد پژوهشهای اسلامی انتشارات آستان قدس رضوی، 1382، در بخش دوم این کتاب به مبارزه ی فکری و عملی، در بخش سوم این کتاب به مبارزه ی اجتماعی و عملی پرداخته شده. شهید مرتضی مطهری، کتاب جهاد انتشارات صدرا، 1379، در این کتاب فقط به جهاد و آزادی عقیده اشاره شده است. آیت الله حسین نوری، جهاد، چاپ نشر: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، 1376 در این کتاب به ابعاد مختلف جهاد اشاره شده است. دکتر حسین دهقان، تهدیدات نوظهور و الزامات دفاع هوشمند از منظر فرماندهی معظم کل قوا، نشریه ی علمی - تخصصی مکتب دفاعی امام خامنه ای مد ظله العالی، زمستان 1398، در این تحقیق به بررسی تهدیدات نوظهور و دفاع هوشمند و راهبردی از دیدگاه امام خامنه ای مد ظله العالی پرداخته شده است. در منابع پیشین به موضوع مورد بحث به صورت پراکنده بحث شده که در تحقیق حاضر به صورت یکجا و منسجم به مباحث ذکر شده پرداخته شده است.

¹. بیانات رهبری در دیدار با پرستاران و خانواده شهدای سلامت 1400/9/21

الف : مفهوم شناسی

مفهوم واژه «جهاد»:

کلمه (جهاد) در عربی، مصدر ثلاثی مزید باب مفاعله از ماده (جهد) است. در زبان عربی، به معنای (طاقت، مشقت، نیرو و سختی) آمده است؛ اما این معنی وقتی در باب مفاعله به کار میرود در قالب (مجاهده و جهاد)، معنای تلاش همراه با رنج را می‌رساند^۱. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که در معنای لغوی (جهاد)، نوعی تلاش مضاعف و با حداکثر دقت نهفته است. این واژه در اصطلاح، یکی از واژه‌های رایج و پر کاربرد قرآنی است. در کاربرد قرآنی، (جهاد) معانی متفاوتی را افاده می‌کند که یکی از این معانی به کارگیری تمام توان در دفع دشمن و راندن اوست^۲ اگر چه این واژه در قرآن گاهی به معنای (قتال و جنگ) به کار رفته اما گاهی نیز به معنای مثل تمام توان و تلاش و کوشش شدید در امریه آمده است^۳.

باید دانست واژه (جهاد) مختص معنای جنگ نیست، بلکه دربردارنده هرگونه تلاش و به کارگیری نیروها اعم از فیزیکی و روانی است و حتی صرف مال در کارهای خدایسندانه و تأمین هزینه‌های نظامی (جهاد مالی) نامیده میشود، چنان که مبارزه با هواهای نفسانی و انگیزه‌های شیطانی (جهاد اکبر) خوانده میشود^۴.

از منظر رهبر انقلاب، (همه معنای جهاد جهاد با شمشیر و تفنگ که نیست، هر تلاش شما یک جهاد است. جهاد یعنی: مجاهدت کردن و تلاش کردن)^۵. در نهایت، ایشان برای جهاد معیاری را مشخص می‌کنند که بتواند وجه جامعی بین همه معانی اصطلاحی جهاد باشد. ایشان (جهاد) را مرادف (مبارزه) در زبان فارسی می‌دانند و آن را به معنای تلاش پر نیرو

^۱ قرشی، قاموس قرآن، ج ۲، ص ۸

^۲ راغب اصفهانی، مفردات، ج ۱، ص ۴۲۳ و ۴۲۴

^۳ طباطبائی، المیزان، ج ۵ ص ۳۵۲

^۴ حسینی، جهاد و اصل منع توسل به زور در اسلام و حقوق بین الملل، ص ۳۱ و ۳۲

^۵ حسینی خامنه‌ای، ۲۹ بهمن ۱۳۷۰

در مقابل یک مانع یا یک دشمن تعریف می کنند. بنابراین، جهاد و مبارزه همه جا به معنای (جنگ مسلحانه) نیست. اگر چه بر جنگ نیز اطلاق میشود^۱

بنابراین، دو شاخص در مبارزه ضروری است: اول اینکه در مبارزه جد و جهد و تحرک باشد؛ دوم اینکه در مقابله با دشمن باشد.^۲ با توجه به مطالب بیان شده، می توان درباره مفهوم (جهاد) به این نتیجه رسید که (جهاد) عبارت است از: عملی که در جهت پسند و اراده الهی، با حداکثر توان و در مواجهه با دشمن صورت بگیرد.

ب: تأثیر انواع جهاد در جامعه از منظر مقام معظم رهبری

فرهنگ جهاد مختص زمان جنگ و میدان جهاد نظامی نیست، بلکه در همه عرصه های مادی و معنوی مورد نیاز یک ملت می تواند تأثیر گذار باشد. بدین روی، گاهی ممکن است این مبارزه در عرصه رزمی باشد که به آن (جهاد رزمی) یا (نظامی) گفته می شود، اما ممکن است گاهی این مبارزه در عرصه سیاسی باشد که (جهاد سیاسی) شکل می گیرد، و گاهی در عرصه فرهنگی نیاز به مجاهده است که (جهاد فرهنگی) رخ می نماید.^۳

جهاد در عرصه سازندگی، دیپلماسی، علمی و مانند آن نیز قابل تصور است که همگی نشئت گرفته از روحیه جهادی در یک ملت انقلابی و مسلمان است. در نهایت، نکته ای که ذکر آن خالی از فایده نیست این است که گاهی برای فرهنگ جهادی تعبیری همچون (فرهنگ بسیجی)، (فرهنگ رزمندگی)، (روحیه جهادی)، (فرهنگ مبارزه) و مانند آن به کار میرود که همگی مبین فرهنگ جهادی است

ج: جایگاه جهاد از منظر مقام معظم رهبری :

جهاد از مباحث اصلی در اسلام و قرآن می باشد که پس از پیروزی انقلاب اسلامی از سوی مقام معظم رهبری مورد تأکید قرار گرفته است. این امر ناشی از تحولات بوجود آمده در سطح بین المللی و شرایطی می باشد که ایران و جهان اسلام با آن مواجه شده است.

^۱ حسینی خامنه ای ۲۰ آبان ۱۳۸۳

^۲ همان، ۲۰ شهریور ۱۳۷۳

^۳ همان، ۲۰ خرداد ۱۳۷۵

نتیجه گیری

جهاد به معنای کوشیدن همراه با فداکاری در راه خدا با جان، مال و دیگر داشته‌های انسانی است. به جنگ‌ها و مبارزاتی که با هدف گسترش اسلام و یا دفاع از آن انجام می‌شود، جهاد گویند. جهاد از ابواب مهم کتب فقهی است و آن را به دو قسم ابتدایی و دفاعی تقسیم کرده‌اند. واژه رباط یا (مرابطه) به معنای مرزبانی نیز موضوعی مرتبط با جهاد و در برخی موارد از مصادیق آن معرفی شده است. طبق آیات قرآن، کسانی که جان و مالشان را در راه خدا فدا کنند، در درگاه الهی از دیگر مسلمانان برترند و خداوند به آنها مژده بهشت و دستیابی به مقام شهادت داده است. در فرهنگ شیعه، جهاد و شهادت آمیختگی محکم و استواری با قیام امام حسین(ع) دارند. در دهه‌های اخیر رفتارهای گروه‌های تندرو باعث ایجاد اسلام هراسی و دست‌مایه‌ای برای هجمه به آموزه جهاد شده است. عامل پویایی و حفظ شیعه از زمان پیامبر اکرم تا زمان حاضر، وجود فرهنگ جهادی و روحیه مجاهدت در بین شیعیان، به ویژه رهبران جامعه، بوده است. این فرهنگ می‌تواند جامعه را در مقابل موانع بی شمار پیشرفت مادی و تعالی معنوی - به ویژه دشمنی‌ها و کینه توزی‌ها ایمن کند. برای دستیابی به این مهم، لازم است اهداف مشروع جهاد در جامعه احیا شود. با تمسک به این اهداف (یعنی: اخلاص، تکلیف‌مداری، بصیرت، عمل بهنگام و استقامت) می‌توان به کارآمدی فرهنگ جهادی امید بست. البته برای فرهنگ جهادی می‌توان اهداف دیگری نیز بیان داشت که آنچه مهم‌تر به نظر می‌آید در این نگارش به آن اشاره گردید. اما جا دارد پژوهشگران بر روی فرهنگ جهادی و اهداف آن تمرکز کرده، راهکارهای اجرایی شدن آن در جامعه را بیشتر واکاوی و بررسی کنند.

فهرست منابع

قرآن کریم

نهج البلاغه

1 : بستانی، فؤاد افرام، فرهنگ ابجدی، اسلامی، چ دوم، تهران، دفتر نشری فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۵

2 : بیانات رهبر معظم انقلاب: در: Leader.ir; Khamenei.ir

3 : جعفر پور کلوری، رشید، فرهنگ سیاسی در ایران، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۹

4 : حسینی، سیدابراهیم، جهاد و اصل منع توسل به زور در اسلام و حقوق بین الملل معاصر، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۹۱

5 : دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۷۳

6 : راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ قرآن، ترجمه غلامرضا خسروی

حسینی، چ دوم، تهران، مرتضوی، ۱۳۷۴

7 : طباطبائی، سیدمحمدحسین، تفسیر المیزان، ترجمه سیدمحمدباقر موسوی همدانی، چ پنجم، قم، جامعه مدرسین، ۱۳۷۴

- 8 : قرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، چ ششم، تهران، دارالکتب الاسلامیه ، ۱۳۷۱
- 9 : محمدی ری شهری، محمد میزان الحکمه، ترجمه حمیدرضا شیخی، چ یازدهم قم دارالحديث ، ۱۳۸۹
- 10 : موسوی خمینی، سیدروح الله، صحیفه امام، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی ، ۱۳۶۷
- 11 : معین، محمد ، فرهنگ فارسی، چ پنجم، تهران، امیر کبیر ، ۱۳۶۲

Legitimate goals of Jihad since Imam Khamenei's school of defense

Masomeh setayeshfard¹

Abstract

Jihadi culture is a progressive and non-static culture in Islamic society, and if it is realized, it can remove the obstacles against revolution, system and Islamic society. In order to achieve this goal, the legitimate goals of Jihad and its desirable goals must be evaluated and, after being identified, put into practice. Among the most important legitimate goals of Jihadi, we can mention insight, timely action, sincerity, perseverance and duty. "This article has tried to extract these goals from the words of the Supreme Leader by emphasizing on the orders of the Supreme Leader and with a descriptive-analytical method. The purpose of this research is to extract the legitimate goals of Jihad from the orders of the Leader of the Revolution. is to set a model for social behavior in the Islamic system, especially in the political sector. For example, if the model of jihadi culture enters the field of our political culture, the indicators of political culture and public participation will grow dramatically. The result is that the stated legitimate goals, which are among the most important goals of jihadi culture in the eyes of the Supreme Leader, can help the Islamic system and society to reach the desired level.

¹ Second level student of Sisteran Seminary alzahra khoy town

Keywords : goals, jihad, leadership, legitimate